

Maral NƏCƏFLİ

Erciyes Universiteti, Sosial Elmlər İnstitutu
Gazetecilik bölümü, II kurs magistr tələbəsi

1992 YILINDA DAĞLIK KARABAĞ OLAYLARININ TÜRKİYE BASININA YANSIMALARI: BATI MEDYASININ VE ULUSLARARASI KURULUŞLARIN YANLILIK POLİTİKASININ ELEŞTİRİLMESİ

Anahtar Kelimeler: Dağlık Karabağ, Türkiyə basını, 1992, Azərbaycan-Türkiyə

Ключевые слова: Нагорный Карабах, турецкая пресса, 1992, Азербайджан-Турция

Keywords: Nagorno-Karabakh, the Turkish press, 1992, Azerbaijan-Turkey

Dağlık Karabağ savaşı sırasında basın yayın organlarının faaliyetini özellikle vurgulamamız gerekmektedir. Olayların dünya kamuoyuna aktarılması için birçok muhabir Dağlık Karabağ`da görev almış, savaştaki gelişmeler hakkında insanları bilgilendirmişlerdir. Fakat burada da Batılı yayın organlarının Ermeni yanlısı haber yaptıklarını görmekteyiz. Olayları başladığı zamandan itibaren Türkiye basını da yakından takip etmiş, dünya kamuoyunun doğru bilgilendirilmesinde, Azərbaycan`ın hak sesinin dünyaya çattırılmasında sürekli gayri-objektif Batı basını ile mücadele etmiştir. Bu araştırmada da 1992 yılında, Dağlık Karabağ olaylarının Türkiye basınına nasıl yansdığı incelenmiştir.

Azərbaycan Cumhuriyeti bağımsızlığını kazanır kazanmaz kendisini yeni bir savaşın içinde bulmuştur. 1987 yılından alevlenmeye başlayan Ermenistan ilə olan çatışmalar iki ülke arasında savaş haline dönüşmüş, olaylar sırasında binlerce Azərbaycan Türkü katledilmiş, kendi topraklarını terketmek və mülteci halində yaşamak zərurətində qalmışdır. 1994 yılının 12 Mayıs tarixində Azərbaycan ilə Ermenistan arasında atəşkes imzalanması ilə savaş sona ermişdir. Fakat iki ülke arasındaki gerginlik bugün də davam etməkdə, atəşkes Ermenistan Silahlı Qüvvətləri tərəfindən sürekli bozulmaktadır.

Yazdığımız bu makalenin de amacı Dağlık Karabağ savaşlarının yaşandığı en gergin dönemlerde olayların kardeş Türkiye basınında nasıl yayımlanmasını incelemek, ister hükümetin, isterse de kamuoyunun meseleye yaklaşım tarzını ortaya çıkarmaktır. Yıl olarak 1992 senesinin seçilmesinin nedeni aynı yıllarda Azərbaycan ilə Ermenistan arasındaki çatışmaların daha da alevlenmesi, Azərbaycan`ın birçok bölgesinin işgal edilmesi, ülkenin iç meselelerinin karışık olması, Hocalı katliamının yaşanması, Şuşa`nın ve Laçın`ın düşmesi, olayların Nahçıvan`a sıçraması vb.dir. Konu kapsamında “Hürriyyət”, “Sabah”, “Milli-

yet”, “Tercüman” və “Cumhuriyyət” gazetelerinin 1992 yılında yayımlanan sayıları incelenmiştir. Makalede adı yukarıda geçen gazetelerin kullanılmasının nedeni bu gazetelerin 1992 yıllarında yüksek tiraja sahip olmaları və farklı görüşleri yansıtmaları ilə bağlantılıdır. Makale içerik analizi və literatür taraması yöntemi kullanılarak yazılmıştır.

Dağlık Karabağ sorunu, 1987 yılının Ağustos ayında Ermeniler`in, Karabağ`daki Ermeni nüfusunun çoğunluğunu öne sürerek bölgenin Sovyet Ermenistan`ına bağlanması için Moskova`ya başvurması üzerine; Ermenistan ve Karabağ`da bulunan Ermeniler`in gösterilere başlamasıyla ortaya çıkmıştır (9, 22). Karabağ`ın merkezi Stepanakert`te (daha sonra eski adı olan Hankenti almışsa da Ermeniler hala bu adı kullanmaktadırlar) on binlerce kişinin katılımıyla yapılan birinci gösteri düzenlenmiş ve ilk kez burada Dağlık Karabağ Özerk Bölgesinin Azərbaycan`dan ayrılıp Ermenistan sınırları içine katılması gündeme getirilmiştir (1, 122). Şubat 1988`de Karabağ Ermenileri, Karabağ`ın Ermenistan`a bağlanması kararını almış, Sovyetler Birliği Komünist Partisi Merkezi Komitesi`nin, bu kararı geri çevirmesi üzerine; Ermenilerle Azeriler (*Azərbaycan Türkeri`nin “Azeri” olarak adlandırılmasını doğru*

bulmasak da kaynaklarda böyle adlandırılmaları nedeniyle kelimeni olduğu gibi kullanmak zorunda kaldık-M.N, K.N) arasında çatışma süreci başlamıştır (9, 22). Hâlbuki 1918 yılında imzalanan “Mondros Mütarekesi”nden hemen sonra Azerbaycan`ı ele geçiren İngilizler, Karabağ`ı Azerbaycan`a bağlamış ve Karabağ`ın Azerbaycan`ın ayrılmaz bir parçası olduğu, o zaman, Ermeniler tarafından da tasdik edilmiştir. 1920 yılında Zengezur`un Ermenistan`a verilmesi hakkındaki karar uyan Ermenilerin, geçmişte Karabağ`a dair kararları kabul etmemelerinin hiçbir tarihi, etnik, ekonomik, hukuki ve insani dayanağı bulunmamaktadır (8, 27).

Dağlık Karabağ`ın önemini vurgulamak gerekirse Kafkasya`nın jeostratejik öneme sahip olan Karabağ bölgesi; Azerbaycan, Ermenistan ve İran topraklarını kontrol edebilecek bir konumda bulunmaktadır. Ayrıca bölgenin yer altı kaynakları ve jeostratejik olarak enerji güzergâhları üzerinde oluşu, bölgenin önemini arttıran bir diğer husustur (5, 233-234). Yeraltı kaynakları bakımından bölge ünlüdür. Dostahir köyü yakınlarında gibi, Mehmane köyü ve çevresinde çeşitli metal filizleri, Hankenti-Şuşa ve Harov`da mermer, Hadrut`ta alçıtaşı ve kireç yatakları bulunmaktadır. Aynı zamanda Kelbecer bölgesinde de altın çıkarılmaktadır. Bunun dışında bakır, ateşe dayanıklı kil, tebeşir de bölgede üretilen maddeler arasındadır. Şuşa çevresinde ise “Harzan” karbon-demir karışımı su kaynakları yer almaktadır (1,7). Transkafkasya bölgesi de Türkiye açısından son derece önemlidir. Bölgenin önemi, Hazar havzasının zengin petrol ve doğalgaz kaynaklarından, Orta Asya bağlantısını sağlayacak stratejik konumundan, çevre ülkelerle sağlayabileceği cazip ticari olanaklarından, boru hatlarının geçtiği güzergâhta olmanın getireceği avantajlardan, tüm dünyanın ilgisini çeken çatışmalardan ve daha pek çok sebepten kaynaklanmaktadır (14, 241). Transkafkasya`nın bir parçası olan Azerbaycan`ın da Türkiye açısından dört büyük önemi vurgulanmaktadır. İlk, Avrasya`ya, özellikle de Orta Asya`ya çıkış kapısıdır... İkinci olarak, Azerbaycan Türkiye`nin önemli ticaret partnerlerinden biridir. Üçüncüsü, Türkiye`nin enerji alanında kendisine biçtiği rol için Azerbaycan kilit

ülkedir. Enerji transit üssü olmayı planlayan Türkiye`nin Azerbaycan`a olan ihtiyacı sadece Bakü`nün enerji kaynaklarına ilişkin değildir. Azerbaycan üzerinden geçerek Türkiye`ye uzanacak Orta Asya enerji kaynakları bakımından da Azerbaycan çok önemlidir. Son olarak, Türkiye`nin Türk dünyasına politikalarında Azerbaycan âdete bir sıçrama tahtası işlevi görmektedir. Ankara`nın zaten sık sık kriz yaşadığı Türk dünyasındaki başarısı Azerbaycan`daki başarısı ile doğru orantılıdır (6, 89).

Azerbaycan ile Türkiye arasındaki dostluk ve kardeşlik ilişkileri tarihi bir yapıya sahiptir. Osmanlı Devleti en zayıf anında dahi, yani I Dünya Savaşı sırasında Azerbaycan`la dolayısıyla Dağlık Karabağ`la ilgilenmiş ve ordularını bölgeye yollayarak Azeri Türklerinin istiklallerini kazanmaları için fiili yardımda bulunmuştur. Fakat 30 Ekim 1918 Mondros Mütarekesinin imzalanmasıyla Osmanlı ordusu bölgeden çekilmiş ve ardından İngiliz, sonra Rus işgaline uğramıştır. Bu yabancı işgalleri fırsat olarak değerlendiren Ermeniler (yukarıda da belirttiğimiz gibi), bölgeye hâkim olmak ve oradaki Azeri Türk nüfusunu yok etmek veya kaçırmak için saldırı ve katliam eylemlerine girişmişlerdir (12, 93).

Dağlık Karabağ konusunda Türkiye, Osmanlı İmparatorluğu`nun 1790`lı yıllardan sonra dünya politikasında izlediği “denge politikasını” devam ettirmiştir. Özellikle 1945 yılından sonra kendisine yönelen Rus tehdidine karşı Türkiye Amerika`ya dayanan ve böylece de Rusya`ya karşı denge sağlayan politikayı 1990 yılına kadar, yani Sovyetler Birliği`nin yıkılışına kadar sürdürmüştür (7, 148). Böylelikle, 1983 yılında Azeri-Ermeni çatışması iyice alevlendiğinde, bölgedeki gelişmeler üzerine Türkiye ilgi duymaya başlamışsa da; 1989`da Sovyetler Birliği Senatosu Dağlık Karabağ`ı Ermenistan`a verme kararını benimsemesi üzerine Türkiye sesiz kalmayı tercih etmişti. Daha sonra Sovyetler`in bölgede barışı yeniden sağlamak adına buraya askeri birlikler göndereceğini açıklamasına karşılık Türkiye geleneksel politikası gereği tepki göstermiş ve bütün bu olup bitenleri Sovyetler Birliği`nin iç meselesi olarak değerlendirmiştir. Fakat Mayıs 1992`de çatışmalar Nahcivan`a sıçrayınca ve başta AGİK olmak

üzere uluslararası toplum da bu saldırılara engel olmayınca, Türkiye o zamana kadarki tarafsız ve mesafeli tutumunu zorlayarak sert bir üslup kullanmıştır. Dışişleri Bakanı Çetin Ermenistan'ı uyararak "eğer saldırganlığa son vermezse, bunun sonuçlarına katlanacağını" duyurmuştu. Bu açıklamanın yapıldığı gün Cumhurbaşkanı Özal da, "Nahcivan'a Türk askeri gönderme" çağrısında bulunmuş ve Laçın ile Şuşa'nın da derhal Azerbaycan'a geri verilmesini talep etmiştir. Ancak BDT çerçevesinde oluşturulmaya çalışan kolektif güvenlik sisteminin temel yapı taşlarında biri olan "Taşkent Antlaşması" gereğince, Ermeniler olası bir tehlike ve tehdit halinde Rusya'dan askeri yardım ve güvenlik garantisi vermesini isteyebilirdi. Nitekim daha buna bile fırsat kalmadan, BDT güçleri komutanı Yevgeny Shaposhnikov 20 Mayıs günü yaptığı sert açıklamada, Türkiye'nin olası bir müdahale halinde "Üçüncü Dünya Savaşı'nın" çıkabileceği uyarısında bulunmuştu (15, 253). Kısacası Dağlık Karabağ Savaşı zamanı Türkiye Azerbaycan'a silah yardımı yapmaktan ve çatışmalara askeri açıdan müdahale etmekten imtina etmiştir. Ancak sıcak çatışmalar artarak devam ederken Türkiye de Ermenilere gözdağı vermek amacıyla 3. Ordu'ya bağlı bazı birlikleri Ermenistan sınırına çekmiş ve bir müddet orada tutmuştur. Daha sonra ABD'nin araya girmesiyle bu birliklerini sınırdan çekmiş ve olası bir müdahilden vazgeçtiğini göstermiştir (15, 253).

Türkiye basını Dağlık Karabağ olayları başladığı andan meseleyi gündemde tutmuştur. Girişte de adlarını belirttiğimiz "Hürriyet", "Sabah", "Milliyet", "Tercüman" ve "Cumhuriyet" gazeteleri konuyu birçok taraflarını yansıtmışlardır.

Dağlık Karabağ olaylarının başladığı dönemden Batı basını ve yayın organların birçoğu Dağlık Karabağ'daki gelişmeler konusunda tek yanlı haberler aktarmaktaydılar. Dönemin Azerbaycan Parlamentosu Dış İlişkiler Komisyonu Başkanı İssa Gambarov'un da 1992 yılı Paris Basın Kulübü'nde söylediği gibi ne yazık ki Batılı basın organları "Ermenileri mazlum", bizleri de "zalim" olarak göstermeye devam etmekte, insani yardım adı altında, topraklarımızda halkımızı yok etmeye

çalışan terör çetelerine silah sevkiyatı yapmakta, yüzlerce kadın, çocuk, kadın, yaşlı Azeri öldürülmüş, köyleri yakılmış olmasına rağmen Batılı gazeteciler bunları görmezlikten gelip, tarihsel yangılar içinde olayları değerlendirmekteydiler (20). Türkiye basını da Batı basın organlarının olaylarla ilgili yayımlanan haberlerini gündemde tutuyor, olaylara taraflı yaklaşımlarını eleştiriyorlardı. Örneğin Hürriyet gazetesindeki "Ermeni kurşunlarına "gavur" kalem desteği" başlıklı yazıda Karabağ'daki olaylara baştan beri taraflı bakan Fransa basınının, Hocalı'nın Ermeni güçleri tarafından ele geçirilmesi ve bölgede "Ermeni katliamını" gösteren fotoğrafların tek tek Paris'e ulaşmasının ardından, olayla ilgili haberlerini azalttığını, Fransa'nın ciddi gazetelerinden "Libertion"un dünkü sayısında, olayın 3 satırlık haber haline geldiği ve sadece BM'nin barış planına dikkat çekildiğinin gözlemlendiği, "Die Welt" ve "Frankfurt Rundschau" gibi Alman gazetelerinin ise ajans haberlerine dayanarak verdikleri haberlerde, "Kıyım olduğu pek belli değil", "Azerbaycan anlaşmazlığın büyümesini bekliyor" başlıkları attıklarını (21) yazıyordu. Bundan başka diğer yazılarda da Amerikan basınında kısmen dengeli bir havadan söz edilebilir olduğunu, örneğin, önde gelen bütün TV kanalları ve gazetelerin hepsinin Hocalı'daki olaylardan "katliam" diye söz ettiklerini, TV kanallarının, Hocalı'daki katliamı çarpıcı görüntülerle Amerikan kamuoyuna gösterdiklerini, ancak, Amerikan basınının, olayı objektif ölçüler içinde haber olarak duyurmanın ötesinde bir hareketliliğe girmediğini, gürültü koparmadığını, ayrıca, Azerilere dönük yerleşik önyargının zaman zaman satır aralarından boy gösterdiği örneklere de rastlandığını, Örneğin, The Washington Post Gazetesi'nde önceki gün birinci sayfada yayınlanan bir fotoğrafın altında Hocalı'daki olaylardan "iddia edilen katliam" diye söz edilmekte (11, 12) olduğunu vurguluyordu. Daha sonraki haberlerde de Amerikan Associated Press Haber Ajansı'nın, Ermeni çetelerinin Azerbaycan'ın Laçın kendini ele geçirmesinden sonra verdiği Bakü kaynaklı haberde, bir basın kuruluşunun tarafsızlık ilkesiyle bağdaşmayan ifadeler kullandığını, Azerbaycan toprağı Laçın'ı, Azerilerin elindeki kent" diye tanımlayan ajansın, Er-

menilər`in Laçın koridorunu ele geçirmesi “sayesinde”, Erivan`dan Karabağ`a karayoluyla ikmal yapılabildiğini kaydettiğini, Laçın`ın Azərbaycan toprağı olduğunu vurgulamaksızın, “Karabağ`ın bir az güneyindeki kent” ifadesini kullandığını, Karabağ`daki Ermeni nüfuzunu da “Kuşatma altındaki halk” diye yansıttığını, Ajansın, Ermeni Dışişleri Bakanlığı kaynaklarına dayanarak, “Ermeni güçleri ablukayı kırarak, ilaç ve diğer ihtiyat maddelerin ulaşılmasını sağlayacak bir koridor açtılar” diye yazdığını (22)belirtiyordu.

Diğer gazeteler de bu konu ile ilgili pek çok yazılara yer ayırmaktaydı. Tercüman gazetesi “Bu da Times`in Garip çözümü. “Ermeniler Karabağ`ı Türkler Nahcivan`ı terk etsin...” yazısında “İngiltere`nin önde gelen gazetelerinden The Times, dünkü başyazısında Karabağ için getirdiği “çözüm” önerisinde Karabağ`ın Ermeniler`den Nahcivan`ın da Azeriler`den boşaltılması şeklinde garip bir ifadeye yer verdi. Yazıda, katliamı gerçekleştiren Ermeniler ile savunma konumundaki Azeriler`in aynı kefeye konulduğu görüldü. Nahcivan`ın nüfusunun ezici çoğunluğunun Azeriler`den oluştuğu ve gerek Karabağ`ın, gerekse Nahcivan`ın Azeri toprakları olduğu belirtilmedi” (25)diye yazmaktaydı. Cumhuriyet gazetesi ise “İngiliz basını Kafkasya`ya ilgisiz” başlıklı yazıda “Ciddi ve büyük gazeteler Nahcivan ve Karabağ`daki olayları ya hiç yansıtmaz ya da çok az yansıtırken, İngiliz haber ajansı Reuter ise olayları tamamen Ermeni görüşleri temelinde yansıtan yayımlarıyla dikkat çekti. Dikkati, Bosna-Hersek bunalımına çevrili olan İngiliz basını, Dağlık Karabağ konusunu, sürüncemede kalmış, yeni gelişmeleri fazla anlam ifade etmeyen; Nahcivan konusunu ise çok bölgesel bir sorun olarak gördü... İran`ın, bölgedeki nüfuzunu arttırmak için her fırsatı kullanması ve Nahcivan-Ermenistan sınırına “gözlemci” yerleştirilmesini de basın fark etmedi. Bu konu, en umulmadık bir şekilde, İngiltere`nin uydu kanalı”Sky TV”de bir haber olarak verildi. Ciddi basın, bunalıma ilişkin haberleri bile geçiştirirken, tek başyazı yine umulmadık bir biçimde, bir magazin gazetesinde yayımlandı. Hükumete yakınlığı ile tanınan “DAILY Mail”de, bunalımda son yumuşama belirtmelerinden önce “Şapaşinkov”-un uyarısı, epey

heyecanla söylenilmiş sözler. Yine de bunalımın denetiminden çıkma olasılığı vardır. NATO da bu konuda bölünmüş durumda. Amerika, Türkiye`yi desteklemekten yana. Türkiye, sadık bir müttefik. İrancı denetimciliğe karşı bir kalkan. Ancak bir diğer NATO ülkeleri, özellikle de Yunanistan, Ermenistan gibi Ortodoks ve Türklere karşı derin bir güvensizlik duyuyor” denildi. Bunalıma en çok yer veren “İndependet”ta çıkan bir haberde, “Türk hükümeti tuzağa düşmeme konusunda çok ihtiyatlı. Oldubittilerin kabul edilmemesi için dünya kamuoyunun harekete geçmesini istiyorlar. Ancak ülkede de durum patlama noktasına geliyor” denilerek, Demirel hükümetinin soğukkanlı ve sağduyulu hareket ettiği vurgulandı. Büyük İngiliz haber ajansı “Reuter” ise gelişmeleri, Dağlık Karabağ`ın yönetim merkezi Stepankeret (Hankenti) ve Erivan`dan izledi. Gündelik basında rastlanmayan tek yanlı izlenimler, ajansın haberlerinde yer aldı. “Reuter”in Stepanakert`ten yolladığı bir haberde şöyle denildi: “Ermeniler, aylarca soğuk, açlık ve savaş içinde yaşadıkten sonra başkentlerinde sığındıkları mahzenlerden çıktılar. Çoğunluk, bodrum katlarını, Azerilerin sürekli bombardımanından korunmak için kullanılmıştı. Şimdi Azeriler kovuldu. Bodrum mazgallarını taş ve kum torbaları ile örterek ayda bir kilo un ile yetindiler. Ermeniler, dağ başındaki tarihi başkentleri Şuşa`yı da aldılar...” (16) şeklinde yazdıklarını belirtiyordu.

Milliyet gazetesi de “İşte fotoğraflar ortadadır. Süngülenen, gözleri oyulan, gözleri kesilen insanların fotoğrafları... Ermenistan Radyosu bile bunlara “yalan”dır diyemiyor. “Abartmadır” diyor. Yani bir şeyler olmuş ama, durum anlatıldığı kadar değilmiş... Vahşet, tüm boyutları ile ortadadır. Onun Karabağ ve çevresinde, bıraktığı kanlı izler, hiçbir lafla hafifletilemez. Başta bazı Fransız gazeteleri olmak üzere, Batı basınının bir kısmındaki “görmezlikten gelme” marifeti ise, o vahşete suç ortaklığı yapmak demektir, o da bir vahşet demektir. Geçen gün La Figaro`dan örnek verdik. Dünkü sayısına kadar hala, Karabağ katliamının gerçek yüzü ile hiçbir haber yayımlanmadı. Fransız televizyon kanalları da öyle. Karabağ`la ilgili olarak ele aldıkları konu, “Azeri saldırılarına karşı Ermenilerin korunması gere-

ği”ydi (2, 1). Karabağ katliamının haberleri dünyaya yayıldı. Fotoğrafları da, televizyon filmleri de...Fakat bunların kamuoyunda yansıtılmasında, birkaç gündür belirttiğimiz “tutukluk” devam ediyor...Meselen Guardian...Onda da bazı Fransız gazeteleri gibi, Karabağ`da olup bitenlerden tek satır yok. Fransız gazetelerinden bir tek Liberation, önceki gün katliamla ilgili objektif bir haber yayımlamıştır. Fotoğrafiyla birlikte. Dün o da sustu. Başta Le Figaro, ötekilerdeki sessizlikte sürüyor. Alman gazeteleri, bu konuda önyargılı görünmüyor. Karabağ`dan gelen katliam haberlerine bir ölçüde yer veriyorlar. Fakat anlaşılıyor ki, onların orada muhabirleri yok. Yayımlanan haberler, ajanslardan gelen bilgilerin özeti. Televizyonlara gelince...Katliam filmleri, dün CNN`de ve BBC`de kısaca yer aldı. BBC`nin bölgedeki muhabiri, yorumunu “Artık Ermenilerin de kendi yaptıkları bir katliam var” diye bildirdi. Fakat o yorumun bu cümlesi, haberlerin daha sonraki tekrarında, yorumdan-nedense-çıkarıldı (3, 1). Fransız ikinci televizyonu (Antenne 2), bu olayı Anadolu`daki 1915 olaylarına benzetme amacıyla “Musa Dağ`da 40 gün” adlı filmi (bu akşamki) programına almıştır. Bu film zaten, tarihi olayları Ermeni iddialarına göre saptırıp, sahteletiren bir film. Böylelikle, Fransız seyircisine iki katlı bir sahtecilik sunulmuş olacaktır. Ona denilecek ki: Ermenileri 1915`te Türkler katletmişti. Şimdi de, Azeriler katlediyor” (4, 1) diye yorumlamaktaydı.

Batı basınını olaylara objektif bakmasında Türkiye basınının büyük çabalarının olduğunu söyleyebiliriz. Batı basınını objektif yayımını Hürriyet gazetesi şöyle yazıyordu: “Dağlık Karabağ`ın Hocalı Kasabası`nda Ermeniler ‘in Azerilere karşı gerçekleştirdiği soykırım, nihayet ABD`nin etkin ve saygın dergileri Time, Newsweek ve U.S.News and World Report`ta haber oldu. Amerika baskısında konuya 2 sayfa ayıran ve aralarında çocukların da yer aldığı Azeri ölümlerini gösteren renkli fotoğraflar veren Time, “Trajedi: Hocalı`da toplu kıyım” başlığı altında “Ayrıntılar ihtilafli da olsa, şu kadarı açık: Azerbaycan köyü Hocalı`da 2 hafta önce vicdansız ve gaddarca şeyler oldu” dedi. Şimdiye dek yaklaşık 200 Azeri cesedi taşındığını ve toplam ölü sayısının kesin bilinmediğini kaydeden Time

“Saldıran Ermenilerin, (Hiçbir masum öldürülmedi) biçiminde, becerikli şekilde yaptıkları açıklamalar hiç de inandırıcı değil” diye yazdı. İki tarafın da Sovyet birliklerinden “çalınan ya da alınan” modern silahlar kullandıklarını bildiren dergi, şunları yazdı: “Karabağ küçük de olsa, şiddetin sonuçları büyük. Diğer cumhuriyetlerin liderleri, çatışmanın BDT içinde tehlikeli bir örnek oluşturacağını söylediler. Ancak silahlar bu kadar gürültü ile patlarken, tarafların birbirini nasıl duyacağını düşünmek güç” (23). Batılı ajanslar, bölgeden geçtikleri haberlerde, “Hocalı`da Ermeni katliamı” ifadesini kullandılar. Dünyanın önde gelen gazeteleri de Azeri katliamına yer vermeye başladılar. Fransız “Libertion” gazetesi, “Bir katliama geri dönüş” başlıklı haberinde Azerilerin Hocalı ve Asgeran`da uğradığı mezalimi yansıttı. Haberde, gazetecilerin, organları kesilmiş cesetlerle karşılaştıkları bildirildi. Fransız Le Monde, Amerikan Herald Tribune ile Belçika`nın La Libe Belgique ve Le Soir gazeteleri de Karabağ`daki katliama geniş yer verdiler” (24).

Basında diğer taraftan da Batının ve uluslararası kuruluşlarınkonumu eleştirilmekteydi. Batının ve uluslararası teşkilatların yanlı tutumunu eleştiren Cumhuriyet gazetesi bu gün SSCB`nin dağılmasının ve Kızıldudunun artık kendi kendine kimin ordusu olduğunu ve misyonunun ne olduğunu sormakta olduğunu, nasıl 1917`de çarlık ve ordusu dağılınca Kafkasya`da bu ordu, İngilizlerin, Fransızların yardımı ile Ermenistan yayılma politikasına başladı ise 1991`de de aynı yola başvurdıklarını, değişenin, yalnız teknoloji ve yerel koşullar olduğunu, artık Batum`da ve Kars`ta Batı işgal ordularının bulunmadıklarını, ama Batı`nın yine her şeye rağmen Ermenistan`ın arkasında olduğunu yazarken, diğer taraftan da Ermenistan`daki, Karabağ`daki ağır silahların nereden gelmiş olduğunu sorgulamaktaydı? (13, 12).

Gazetede dikkati çeken özelliklerden biri de karikatürlerdi. Gazete ilk sayfasında konu ile ilgili haberlerde uluslararası teşkilatların Dağlık Karabağ`da Azerbaycanlılara karşı Ermeni katliamlarını görmezlikten gelen karikatürleri ile dikkati çekiyordu. Örneğin yakalarına ABD, AT ve BDT yazılmış kişiler gözleri siyah parçayla bağlanmış şekilde Karabağ`a bakıyorlardı (17). Veya

manşette yer alan diğer bir karikatürde ceketine BM yazılan biri önceden görmediği için telaşlanarak uzaktan “O ne o? Adelet yok mu?, Zavallıları öldüresiye dövüyorlar!” diye koşarken dürbünle baktığında oradakileri gördüğü zaman sakinleşip “Önemli değil...Neyse...Bosna-Hersekle, Azerbaycan`ı dövüyorlarmış!...” (18) diye tavır sergileyen kişi, başka birisinde ise televizyonun birinde Karabağ, diğerinde Bosna-Hersok gösteriliyor. Televizyonlar kızmış yanıyorlar. Televizyonları seyreden BM ise uyuya kalmış (17) şeklinde tasvir edilmiştir.

Hürriyet gazetesi meseleye şöyle yanaşmaktaydı: “Bilindiği gibi Karabağ, Azerbaycan içinde fakat Ermeni nüfuzunun yoğun olduğu bir bölgedir. Nahcivan ise aksine Ermenistan sınırları içindedir ve buradaki nüfuzun çoğunluğu Azeri Türküdür. Evet böyle bir durum Nahcivan`da meydana gelse ve oradaki-faraza-Azeri çeteleri, sivil Ermeni halkına karşı bir soykırıma girişseydi acaba dünya kamuoyundaki tepkiler nasıl olurdu? Yanıt çok basit: Tüm dünya, “Barbar Türkler!” diyerek ayağa kalkar, başta biz olmak üzere tüm Türk dünyasını suçlardı. Oysa gördüğünüz gibi Batı basınında, Ermeni çetelerinin yaptığı soykırım adeta “Azerilere, hak ettikleri cezanın verildiğini” bildirir gibi aktarıyor. Genellikle bizim muhafazakâr çevrelerin dile getirdiği ciddi bir gerçek vardır: Batı toplumları, tam “uygarlık” iddialarına rağmen mesele Hıristiyan olanla olmayan arasında cereyan ediyorsa öncelikle Hıristiyanları korurlar. O yüzden örneğin, Yugoslavya`nın parçalanmasına ve bir kişinin daha ölmesine engel olmak için yırtınmayı görev sayarlar da, sıra Azerbaycan`daki kitlesel öldürme olaylarına gelince, hiç ses çıkarmazlar. Çünkü bir tepki gösterecekleri zaman –eğer o tepkiyi göstermeğe mecbur değillerse– öncelikle mağdur kesim Hıristiyan mı değil mi, ona bakarlar” (10, 21). Gazete ABD`nin tutumunu ise şu şekilde yanıtlıyordu: “Bush Yönetimi, katliamdan sonra açıkça Ermenileri karşısına alan bir tutuma girmekten kaçındı. Örneğin, Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Margaret Tutwiller`in en fazla söyleyebildiği “Olanlar dehşet verici. Bu çok kaygı duyduğumuz bir gelişmedir” demek oldu. ...Bush yönetimi, bu açıklamalarla Karabağ anlaşılmalığının

da taraflardan herhangi birini tutmadığı, dengeli bir politika güttüğü izlenimini vermeye çalışıyor. Amerikan Yönetiminin Ermenistan`ı karşısına almaktan kaçınmasına rol oynayan faktörlerden birinin bu yıl ABD`de yapılacak başkanlık seçimleri olduğu söylenebilir. Başkan Bush açısından oldukça kritik geçeceği anlaşılan seçimlerde özellikle California`daki Ermeni oylarının Beyaz sarayın Karabağ sorununda alacağı tutumu ayarlarken ne ölçüde denkleme gireceği önümüzdeki aylarda yakından değerlendirilmesi gereken bir soru”. ...Bir yanda, “komünistlere karşı özgürlüğünü savunan Ermeniler”, diğer tarafta, “azınlığı topraklarından kovalamaya çalışan Azeriler” görüntüsü, Batı`daki Ermeni lobisinin faaliyetleri ile birleşince, Batı Karabağ`a rahatça gözünü kapatmış, sırtını çevirmişti” (11, 12).

Tercüman gazetesinde ise ABD Ermenilere kucak açtı haberde ABD Kongresi Temsilciler Meclisi Cumhuriyetçi Parti Araştırmalar Komitesi tarafından hazırlanan bir raporda, Sovyet İstihbarat Örgütü KGB`nin Azerbaycan`ın Pan-Türkizm Şovinizmi desteklediğinin iddia edildiği, Karabağ`daki Ermeni bölgelerinin durumunun siyasi-askeri bir iktidar mücadelesinin temel nedeni haline geldiği kaydedilen raporda, 1988`den beri Orta Asya`daki Müslüman nüfuzun Hıristiyan azınlığa karşı silahlandığı ve bundan da en çok Ermeniler`in zarar gördüğünü öne sürdüğünü yazıyordu. Daha sonraki yazılarda da Saddam Kuveyt`e girince 1)Önce müthiş bir amborgo yedi 2) Ardından dünyanın ateşi başına indi 3) Kuzey Irak`ta bir tampon bölge oluşturuldu ve Irak toprakları fiilen ikiye bölündü, strateji bunu gerektiriyordu. Irak`ta bunu yapanlar başından bu yana Ermenistan`a “vakit kazandırma politikası” ile BM Güvenlik Konseyi ve “AGİK süreci” palavrası içinde dünyayı oyaladılar” (26) şeklinde ABD hükümeti eleştiriliyordu.

Dağlık Karabağ savaşı Azerbaycan ile Ermenistan arasında qeyri-beraber bir savaş olmuştur. Azerbaycanlıların elinde çok az sayıda Rus yapımı kalesnikoflar varken, Ermeniler çeşitli ülkelere ait silahlar kullanmışlardır. Azerbaycanlılar bütün imkânsızlıklara rağmen bir kahramanlık destanı yazmış, kadınlar da düşmana karşı silaha sarılmış, Kızıl Ordu destekli, modern silahlarla

donatılmış Ermeni çetecilere karşı kanları pahasına mücadele vermişlerdir. Fakat iç istikrarsızlık yüzünden düzenli bir ordunun olmayışı sonucu Ermeni'ler Karabağ'ı işgal etmiş, kitlesel katliamlar yapmışlardır. Bütün bu olaylar birçok Batılı basın yayın organları tarafından yanlış olarak yayımlanmıştır. Türkiye basını ise olaylara birçok farklı yönden yaklaşmış, özellikle Hocalı katliamının dünya kamuoyuna çattırılmasında müstesna hizmetler göstermiştir.

Kaynakça

1. Aygün Attar(Haşımzade), Karabağ sorunu kapsamında Ermeniler ve Ermeni siyaseti, Atatürk Araştırma Merkezi, Özgür Matbaa, Ankara, 2005.
2. Altan Öymen, Bu vahşeti görmezlikten gelmekte vahşettir..., Milliyet gazetesi, 4 Mart 1992.
3. Altan Öymen, Karabağ haberleri, Milliyet gazetesi, 5 Mart 1992.
4. Altan Öymen, "Katliam mı?" işte orada, Milliyet gazetesi, 1 Mart 1992, S 1. Hürriyet gazetesi, 28 Şubat 1992.
5. Cavit Kasımlı, Ertan Efegil, Dağlık Karabağ üzerine yazılar, Gündoğan Yayınları, Ankara, 2016.
6. C.Cem Oğuz, Türkiye-Azerbaycan ilişkileri ve Ermenistan faktörü, YT Yayıncılık, Ankara, 2010.
7. Cemelettin Taşkıran, Tarihsel akış içinde Karabağ meselesi ve Türkiye'nin Karabağ politikası, Ankara, 1994. Doktora Tezi.
8. Dursun Yıldırım, Cihat Özönder, Karabağ Dosyası, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları:110, 3. seri, Sayı A:29, N 812, Ankara, 1990.
9. Levent Şen, Soğuk Savaş sonrası Türkiye'nin Güney Kafkasya politikası, Ankara, 2008. Yüksek Lisans Tezi.
10. Oktay Ekşi, Karabağ bir örnektir, Hürriyet gazetesi, 6 Mart 1992.
11. Sedat Ergin, Karabağ sorununun Amerika'daki yankıları, Hürriyet gazetesi, 9 Mart 1992.
12. Timuçin Kodman, Dağlık Karabağ Olayları, Ankara, 1993, Yüksek Lisan Tezi.
13. Tuncer Güvenç, Ermenistan, Karabağ ve Türkiye, Cumhuriyet gazetesi, 26 Mart 1992.
14. Yasin Aslan, Can Azerbaycan (Karabağ'da talan var), Kök sosyok ve stratejik araştırmalar serisi 2, Kök Yayınları, Ankara, 1990.
15. Yelda Demirağ, Cem Karadeli, Geçmişten Günümüze Dönüşen Orta Asya ve Kafkasya, Palme Yayıncılık, Ankara, 2016.
16. Cumhuriyet gazetesi, 27 Mayıs 1992.
17. Cumhuriyet gazetesi, 6 Mart 1992.
18. Cumhuriyet gazetesi, 17 Mayıs 1992.
19. Cumhuriyet gazetesi, 6 Mart 1992.
20. Hürriyet gazetesi, 28 Şubat 1992.
21. Hürriyet gazetesi, 6 Mart 1992.
22. Hürriyet gazetesi, 20 Mayıs 1992.
23. Hürriyet gazetesi, 11 Mart 1992.
24. Hürriyet gazetesi, 4 Mart 1992.
25. Tercüman gazetesi, 14 Mart 1992.
26. Tercüman gazetesi, 15 Ocak 1992.

Марал Наджафли

ОТРАЖЕНИЕ КАРАБАХСКИХ СОБЫТИЙ В 1992 ГОДУ В ТУРЕЦКОЙ ПРЕССЕ: КРИТИКА ПОДДЕРЖКИ ЗАПАДНОЙ ПРЕССЫ И МЕЖДУНАРОДНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ

РЕЗЮМЕ

Во время нагорно-карабахской войны необходимо подчеркнуть деятельность средств массовой информации. Чтобы передать события мировому сообществу, многие корреспонденты были направлены в Нагорный Карабах. Но и здесь мы видим, что западные СМИ делают проармянские новости. С самого начала событий Турция внимательно следила за прессой и последовательно боролась с беспристрастными западными СМИ, предоставляя точную информацию мировому сообществу и доставляя правду Азербайджана миру. В этом исследовании также изучалось, как нагорно-карабахские события 1992 года были отражены в турецкой прессе.

Maral Najafli

REFLECTION OF KARABAKH EVENTS IN 1992 TO TURKEY PRESS: CRITICISM OF SUPPORTING POLICY OF THE WESTERN MEDIA AND INTERNATIONAL ORGANIZATIONS

REZUME

During the Nagorno-Karabakh war, it is necessary to emphasize the activities of the media. To convey the events to the world community, many correspondents were sent to Nagorno-Karabakh. But even here we see that the Western media are making pro-Armenian news. From the very beginning of events, Turkey closely followed the press and consistently fought against impartial Western media, providing accurate information to the world community and delivering the truth of Azerbaijan to the world. This study also examined how the Nagorno-Karabakh events of 1992 were reflected in the Turkish press.

Рәуçиләр: Prof.C.Məmmədli,dos.K.Q.Niftəliyeva

Jurnal "ÇAPART" Nəşriyyat Evinin mətbəsinə çap olunmuşdur.

Çapa imzalanıb: 20.09.2018

Formata: 84x108 1/16. Qarnitur: Times

Həcmi: 5 ç.v. Tiraj: 120.

Qiyməti müqavilə ilə.